

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАДІЖОК, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ, ДЛЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Ковальова О. М.

У науковій статті надається криміналістична характеристика крадіжок, учинених неповнолітніми, а також визначається значення цієї характеристики під час проведення досудового розслідування.

Ключові слова: кримінальне провадження, криміналістична характеристика, крадіжка, неповнолітні особи, органи досудового розслідування, злочин, тактика розслідування.

В данной научной статье предоставляется криминалистическая характеристика краж, совершенных несовершеннолетними, а также определяется значение

© О.М. Ковальова, 2015

данной характеристики при проведении досудебного расследования.

Ключевые слова: уголовное производство, криминалистическая характеристика, кража, несовершеннолетние лица, органы предварительного расследования, преступление, тактика расследования.

In this scientific article given criminological characteristics of thefts committed by minors, and determine the value of the properties during the pre-trial investigation.

Keywords: criminal proceedings, forensic characterization, theft, minors, pre-trial investigation, crime

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

investigation tactics.

Одним з напрямів діяльності держави є зменшення впливу на неповнолітніх негативних явищ, які виникають під час реформування суспільства. Але, на жаль, рівень злочинності серед неповнолітніх залишається дуже високим, незважаючи на певні позитивні зрушення в діяльності держави. Особливого занепокоєння викликає ситуація зі вчиненням неповнолітніми злочинів, наприклад, убивств, крадіжок, грабежів, розбоїв, порушень громадського порядку тощо. Вагомого значення в цьому контексті набуває науково-методичне забезпечення діяльності органів досудового розслідування щодо розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми особами.

Виходячи з цього, метою нашої статті є надання криміналістичної характеристики злочинам, учинених неповнолітніми, а саме на прикладі крадіжки, та визначення ролі й значення цієї характеристики під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми особами, визначення певних тонкощів, на які слід звернути увагу слідчому під час виконання покладених на нього службових обов'язків.

Окремі аспекти криміналістичної характеристики крадіжок, учинених неповнолітніми, а також з'ясування ролі та значення цієї характеристики при розслідуванні кримінальних проваджень, учинених неповнолітніми особами, досліджувались у працях Ю.П. Аленіна, В.П. Бахіна, Р.С. Бєлкіна, О.М. Васильєва, І.О. Возгріна, А.Ф. Волобуєва, В.К. Гавло, В.І. Громова, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, О.Н. Колесніченка, В.О. Коновалова, В.С. Кузьмічова, В.Г. Лукашевича, Г.А. Матусовського, С.П. Мітрічева, М.В. Салтевського, М.О. Селіванова, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблокова, О.Ю. Булукувої, І.В. Борисенка, В.І. Боярової, Л.Г. Відонової, Г.А. Густової, А.І. Дворкіної, Ю.П. Дубягіної, В.О. Жбанкової, С.Ф. Здоровка, В.М. Ісаєнка, В.П. Колмакова, І.М. Колюшка, В.О. Коновалової, М.В. Костенка, О.С. Саїнчина, О.П. Снігерьова, А.О. Шульги та інших вчених.

При отриманні первинної інформації про вчинення злочину будь-якого виду органи досудового розслідування приступають до її аналізу на основі всього комплексу наявних теоретичних і практичних знань і досвіду розслідування злочинів [1, 229]. Варто зазначити, що тактика слідчих дій працівників ОВС при розслідуванні кримінальних проваджень, учинених неповнолітніми особами, складається, насамперед, із висування слідчих версій і подальшого планування проведення тактичних дій. Водночас цьому передують надання криміналістичної характеристики скоєного правопорушення.

У криміналістичній науці проблемам криміналістичної характеристики злочинів приділено значну увагу. Наприкінці 60-х років ХХ століття ця категорія криміналістики швидко одержала визнання провідних учених-криміналістів і впевнено увійшла до арсеналу наукового апарату криміналістики. Отже, існування різних підходів учених-криміналістів до визначення поняття, структури криміналістичної характеристики злочинів свідчить про складність досліджуваного питання [2, 99]. Так, І.М. Лузгін визначає криміналістичну характеристику злочинів як інформаційну модель подій певного виду, що виконує евристичні, пізнавальні, організаційно-методичну й оціночну функції [3, 18].

У свою чергу, О.Н. Колесніченко й В.О. Коновалова зазначають, що криміналістична характеристика являє собою систему відомостей про криміналістично значущі ознаки злочину (спосіб, місце, обстановку та ін.), що відображає закономірні зв'язки між цими ознаками [4]. В.Ю. Шепітько розглядає криміналістичну характеристику як систему відомостей про певні види злочинів, ознаки суб'єкта злочину, його мотиви, предмет посягання, обстановку, злочинні способи, що мають значення для виявлення, розкриття цих діянь криміналістичними засобами і методами [5].

Зазначені уявлення про криміналістичну характеристику злочинів надають можливість зробити узагальнений висновок про те, криміналістична характеристика злочинів допомагає сформулювати об'єктивне уявлення про сам злочин, указати його риси, що є вкрай необхідним під час досудового розслідування.

Криміналістична характеристика крадіжок, учинених неповнолітніми, являє собою систему криміналістично значущих відомостей про типові закономірно пов'язані між собою елементи цієї категорії злочинів і умови їх вчинення [6, 9]. Структура криміналістичної характеристики крадіжок, учинених неповнолітніми, складається з таких елементів, як спосіб крадіжки; місце, час, обстановка вчинення злочину; предмет злочинного посягання; особа потерпілого; особа неповнолітнього злочинця.

Розпочинаючи надання характеристики кожному елементу криміналістичної характеристики крадіжок, учинених неповнолітніми, насамперед варто наголосити на тому, що спосіб вчинення крадіжок є найбільш важливим елементом криміналістичної характеристики. У широкому розумінні спосіб - це обставини приготування, вчинення й приховування злочину, спосіб дії суб'єкта, що використовується для досягнення поставленої мети [5, 149]. Установлення способу вчинення крадіжки має велике практичне значення. Насамперед це необхідно для правильного висування версій і планування досудового розслідування. Крім того, знаючи спосіб вчинення крадіжки, найчастіше слідчому вдається визначити подальші дії неповнолітнього щодо збуту викраденого та вжити заходів до його найшвидшого розшуку й затримання.

Водночас варто виокремити такий елемент способу вчинення крадіжок, як винесення й зберігання викрадених речей, адже саме він майже не досліджений криміналістичною наукою. Важливість цього елементу зумовлена тим, що неповнолітні виявляють спритність і винахідливість. Серед таких способів можна виділити: винесення невеликих за розміром речей у кишенях одягу; передавання викраденого через вікно або вентиляційні шахти; заковування речей у лісових, дачних масивах; зберігання викрадених речей у квартирах родичів, знайомих.

Порівнюючи вік злочинця зі способом підготовки до вчинення крадіжки із приміщення, встановлюють кореляційні зв'язки й залежності, за результатами яких можна зробити висновок про те, що у віці 16-17 років неповнолітні більш ретельно готуються до майбутнього злочину, спостерігаючи за майбутньою «жертвою», визначаючи розпорядок дня жителів квартири, в якій намічається крадіжка. Неповнолітні у віці 14-15 років менше спостерігають за об'єктом, прагнучи, наприклад, подзвонити у двері й відразу ж перевірити присутність хазяїв у квартирі [7, 5].

У структурі обстановки крадіжок, учинених групою неповнолітніх, певне значення має чинник часу. Так, криміналістична наука відзначає, що це елемент криміналістичної характеристики злочину, який відображує його існування в часі з моменту початку злочинної діяльності, тривалості його розвитку, послідовності фаз і періодів до моменту закінчення. Час із погляду методики розслідування злочину не тільки є елементом характеристики злочину, а й дозволяє встановлювати послідовність, розвиток різних явищ і процесів у часі.

Розглядаючи такий елемент криміналістичної характеристики крадіжок, учинених групою неповнолітніх, як предмет злочинного посягання, варто зазначити, що ним можуть бути гроші, предмети одягу, ювелірні прикраси, побутова, теле-, аудіо-, відеоапаратура, комп'ютери, ігрові приставки, мобільні телефони та ін. Криміналістична особливість предмета безпосереднього посягання на відміну від його кримінально-правового поняття полягає в тому, що вартісно-кількісні показники предмета посягання індивідуалізують його в матеріальному світі та дають змогу встановлювати обставини, що мають важливе значення під час розслідування злочинів [4].

Слід зазначити, що не менш важливим елементом криміналістичної характеристики є особа потерпілого. Глибоке вивчення особи потерпілого, його поведінки й відносин з оточуючими особами, характеру, схильностей, звичок слугує підставою для побудови обґрунтованої версії про особу, яка вчинила злочин [8, 115].

Жоден злочин не вчиняється без його «виконавця», тому, розглядаючи особу неповнолітнього злочинця, варто зазначити, що неповнолітніми визнаються особи, яким на момент вчинення злочину виповнилося 14, але не виповнилося 18 років. Кримінальна відповідальність може наставати тоді, коли особи досягли 16-річного віку, у деяких випадках - 14-річного віку, але яким не виповнилося 18 років. Цих осіб можна вважати неповнолітніми (ст. 22 Кримінального Кодексу України).

Проаналізувавши криміналістичну характеристику крадіжок, учинених неповнолітніми, можна виділити такі напрями її використання: 1) для забезпечення можливості висування версій про причетність до вчинення злочину певних осіб, місцезнаходження злочинця, викраденого і його збут, можливих свідків; 2) для встановлення способів вчинення цього злочину; 3) для планування розслідування злочину або проведення окремих слідчих дій; 4) для забезпечення можливості встановлення особи потерпілих і особи злочинця; 5) для забезпечення застосування найбільш ефективних тактичних прийомів і прийняття відповідних рішень у процесі розслідування; 6) для забезпечення можливості встановлення інших обставин, що підлягають доказуванню (часу, місця вчи-

нення крадіжки).

Отже, підводячи підсумок, варто акцентувати увагу на тому, що при розслідуванні крадіжок, учинених неповнолітніми, важливе місце належить криміналістичній характеристиці, окремі елементи якої (способи вчинення та приховування злочину, місце, час, обстановка, предмет злочинного посягання, особа потерпілого й ін.) у своєму взаємозв'язку й залежності створюють надійний потенціал доказової інформації, яка сприяє досудовому розслідуванню.

Література

1. Андрєєв О.О. Вивчення особистості злочинця при розслідуванні вбивств, вчинених неповнолітніми // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - Спецвипуск № 1. - Дніпропетровськ: ДДУВС, 2006. - С. 228-235.
2. Танасевич В.Г. Криминалистическая характеристика преступлений / В.Г. Танасевич, В.А. Образцов // Вопр. борьбы с преступностью. - М., 1976. - № 25. - С. 99-100.
3. Лузгин И.М. Методологические проблемы расследования / И.М. Лузгин. - М.: Юрид. лит., 1973. - 64 с.
4. Манжос І.О. Проблеми побудови криміналістичної характеристики крадіжок, учинених групою неповнолітніх // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. - № 9. - [Електронний ресурс]: http://www.hniise.gov.ua/user_files/File/sbornik/2009/Manguos.pdf.
5. Криміналістика: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В.Ю. Шепітька. - 3-тє вид., переробл. і допов. - К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2004. - 736 с.
6. Субботина М. В. Проблемы методики расследования преступлений, совершенных организованными группами несовершеннолетних: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика, теория оперативно-розыскной деятельности» / М.В. Субботина. - Волгоград, 1996. - 49 с.
7. Швидкий О.Г. Планування та організація початкових слідчих дій при розслідуванні квартирних крадіжок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.Г. Швидкий. - Х., 2000. - 18 с.
8. Журавель В.А. Розслідування крадіжок / В.А. Журавель // Настільна книга слідчого: наук.-прак. вид. для слідчих і дізнавачів / [М.І. Панов, В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін.]. - К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2003. - С. 386.

Ковальова О.М.,
викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
ОДУВС
Надійшла до редакції: 14.05.2015